

ANDRZEJ ŻAK

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk

ORCID: 0000-0001-6107-989X

Halina Horodyska (1930–2022)

In memoriam

23 września 2022 roku zmarła dr hab. Halina Horodyska (publikowała także jako Halina Horodyska-Gadkowska), nieco zapomniana językoznawczyni, dialektolożka, historyczka leksykografii. Błyskotliwie zapowiadająca się kariera naukowa Haliny Horodyskiej w dziedzinie polskiej dialektologii i leksykografii została w zasadzie przerwana w połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Wpływ na to miała przede wszystkim choroba Badaczki, która uniemożliwiła Jej współpracę z kolegami i koleżankami.

Halina Horodyska (jeszcze jako Halina Chocianowicz) uzyskała magisterium w 1954 roku na Uniwersytecie Warszawskim na podstawie pracy pt. *Słownictwo Warmii i Mazur w zakresie hodowli* (Nitsch 1957: 320).

Pierwsze opublikowane prace naukowe Haliny Horodyskiej są kontynuacją tematów związanych z polską leksyką gwarową, w szczególności w gwarach północnopolskich. Jej praca magisterska ukazała się drukiem

w 1958 roku jako monografia pt. *Słownictwo Warmii i Mazur. Hodowla* (Horodyska 1958b) i trzecia książka w serii *Słownictwo Warmii i Mazur*. Następnie Badaczka w ramach pracy doktorskiej, którą obroniła w 1965 roku na Uniwersytecie Warszawskim (Safarewicz 1972: 238), podjęła się analizy słownictwa gwarowego z zakresu hodowli zwierząt na całym polskim obszarze dialektalnym. Także ta praca została wydana w formie monografii pt. *Polskie słownictwo gwarowe z zakresu hodowli zwierząt domowych* (Horodyska-Gadkowska 1967).

Halina Horodyska była także współautorką pierwszego tomu *Atlasu gwar mazowieckich* (Horodyska-Gadkowska, Strzyżewska-Zaremba 1971), którego celem było „pokazanie wewnętrznych podziałów językowych tego terenu i jego związków z sąsiednimi terenami, a zwłaszcza z Podlasiem” (Horodyska-Gadkowska, Strzyżewska-Zaremba 1971: 6). Tom ten zawiera szereg danych leksykalnych zebranych w dwojaki sposób: metodą korespondencyjną i bezpośrednią. Metodzie korespondencyjnej Halina Horodyska poświęciła zresztą kilkanaście lat wcześniej osobny artykuł (Horodyska 1958a).

Na początku lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia Halina Horodyska zainteresowała się historią nauki. Studiowała dzieje konkursu leksykograficznego im. Samuela Bogumiła Lindego, przeprowadzanego w latach 1876–1922 przez Akademię Umiejętności. Zainteresowania te zaowocowały rozprawą habilitacyjną pt. *Dzieje konkursu leksykograficznego im. Samuela Bogumiła Lindego 1876–1922*, opublikowaną w 1989 roku w serii *Monografie z dziejów nauki i techniki* (Horodyska 1989).

W trakcie badań archiwalnych w 1982 roku Badaczka odkryła dwa nieznane dotąd rękopisy słowników nagrodzonych w konkursie, o czym donosiła w artykule z 1984 roku (Horodyska 1984a). Były to: *Słownik dialektyczny Śląska Cieszyńskiego* Andrzeja Cińciały i tzw. druga część *Słownika języka pomorskiego czyli kaszubskiego* Stefana Ramuła. Ten ostatni nagrodzono w konkursie aż dwukrotnie: w 1889 roku za pierwszą część (wydaną w 1893 r., Ramuł 1893) oraz w 1898 roku za część drugą (Horodyska 1995b: 69). Ponadto odkrycie drugiej części *Słownika* Ramuła Halina Horodyska ogłosiła na łamach popularnonaukowego pisma *Pomerania* (Horodyska 1984b). Następnie Halina Horodyska podjęła próby wydania obu odnalezionych słowników. Udało Jej się to w przypadku dzieła Ramuła, które ukazało się drukiem w 1993 roku nakładem odrodzonej Polskiej Akademii Umiejętności (Ramuł 1993). Wydanie zostało poprzedzone wstępem, na któ-

ry składają się: życiorys Ramułta, zarys leksykografii kaszubskiej przed Ramułtem, historia poszukiwań rękopisu, przyczyny nieopublikowania drugiej części *Słownika*, historia przyznania dwóch nagród Ramułtowi oraz krótka charakterystyka słownika.

W 1994 roku w Warszawie odbyła się sesja naukowa Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN, podczas której zaprezentowano książkę pod red. Haliny Horodyskiej (1995a), poświęconą S. Ramułtowi, pt. *Cale życie pod urokiem mowy kaszubskiej*. Znalazło się w niej pięć artykułów, w tym artykuł Haliny Horodyskiej (1995b) o dziejach twórczości Ramułta. Ich tytuły i streszczenia przetłumaczone zostały na język kaszubski.

Waga i znaczenie opublikowania drugiej części *Słownika* Ramułta były przedmiotem dyskusji w środowisku naukowym. Bardzo entuzjastycznie o dziele i nowatorskim podejściu Ramułta wypowiadała się sama Halina Horodyska (1995b). Podkreślała także aktualność rozważań Ramułta na temat statusu kaszubszczyzny. Wydanie drugiej części *Słownika* było przedmiotem krytyki ze strony Jerzego Tredera (1996), dotyczącej znaczenia słownika dla leksykografii kaszubskiej i jego opracowania przez Halinę Horodyską. Jednak w prywatnej korespondencji między Jerzym Trederem a Haliną Horodyską, którą uprzejmie przekazała mi dr Dorota Horodyska, córka Badaczki, znajdują się także słowa pochwały: „Mimo jego [*Słownika* – A.Ż.] krytycznej oceny nigdy nie miałem wątpliwości, że to dzieło szczególne, m.in. dzięki nowemu wydaniu, w celach praktycznych”¹. I faktycznie w 2003 roku J. Treder wydał całość (oba tomy) dzieła Ramułta (2003) w znormalizowanej pisowni. Słownik taki miał służyć celom praktycznym, by mogli z niego korzystać przede wszystkim piszący po kaszubsku (Treder 2003: 7). Wydany w ten sposób *Słownik* doczekał się aż trzech wznowień. Ponadto J. Treder (1996: 367) podkreślał wartość *Słownika* Ramułta m.in. ze względu na obecność nowych (nieznanych dotąd) i cennych dla nauki wyrazów.

Halina Horodyska była autorką trzech monografii naukowych, wielu artykułów i recenzji, publikowanych w czasopismach naukowych i popularnonaukowych w kraju. Była także współautorką pierwszego tomu *Atlasu gwar mazowieckich* oraz redaktorką książki poświęconej Stefanowi Ramułtowi, który jako leksykograf-amator oraz badacz leksyki kaszubskiej na stałe za-

¹ List Jerzego Tredera do Haliny Horodyskiej z 20 września 2004 r. [z archiwum rodzinnego dr Doroty Horodyskiej].

pisał się w historii dociekań nad językiem kaszubskim. H. Horodyska odnalazła, wydała i opracowała drugą część jego *Słownika języka pomorskiego czyli kaszubskiego*. Z prywatnych notatek, w które miałem wgląd dzięki uprzejmości dr Doroty Horodyskiej, wynika, że Badaczka uważała to osiągnięcie za jedno z najważniejszych w swoim życiu².

Bibliografia

- HORODYSKA H., 1958a, O dialektologicznych badaniach korespondencyjnych, *Poradnik Językowy*, z. 2, s. 57–67.
- HORODYSKA H., 1958b, *Słownictwo Warmii i Mazur. Hodowla*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- HORODYSKA H., 1984a, Nieznane rękopisy XIX-wiecznych słowników nagrodzonych przez Akademię Umiejętności na konkursie im. S. B. Lindego, *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* 29/2, s. 345–360.
- HORODYSKA H., 1984b, Nieznany rękopis drugiej części Słownika Ramułta odnaleziony, *Pomerania* 7, s. 15–17.
- HORODYSKA H. (red.), 1995a, *Cale życie pod urokiem mowy kaszubskiej. Pokłosie Sesji Naukowej Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN*, Warszawa: Retro-Art.
- HORODYSKA H., 1995b, O *Słowniku języka pomorskiego czyli kaszubskiego* Stefana Ramułta, w: H. Horodyska (red.), *Cale życie pod urokiem mowy kaszubskiej. Pokłosie Sesji Naukowej Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN*, Warszawa: Retro-Art, s. 67–84.
- HORODYSKA-GADKOWSKA H., 1967, *Polskie słownictwo gwarowe z zakresu hodowli zwierząt domowych*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- HORODYSKA-GADKOWSKA H., STRZYŻEWSKA-ZAREMBA A., 1971, *Atlas gwar mazowieckich. Tom I*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- NITSCH K., 1957, Magisteria z językoznawstwa polskiego w latach 1954/5 i 1955/6 oraz uzupełnienia za lata 1952/3 i 1953/4, *Język Polski* XXXVII, z. 4, s. 317–320.
- RAMUŁT S., 1893, *Słownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego*, Kraków: Akademia Umiejętności.
- RAMUŁT S., 1993, *Słownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego. Część II*, H. Horodyska (red.), Kraków: Secesja.

² Notatki Haliny Horodyskiej na marginesie korespondencji z Jerzym Trederem [z archiwum rodzinnego dr Doroty Horodyskiej].

Autor bardzo dziękuje dr Dorocie Horodyskiej za udostępnienie materiałów o Halinie Horodyskiej i zdjęcia Badaczki.

- RAMUŁT S., 2003, *Słownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego*, J. Treder (red.), Gdańsk: Czec.
- SAFAREWICZ J., 1972, Stopnie naukowe z językoznawstwa polskiego w latach 1967/8 do 1970/1 i uzupełnienia lat poprzednich, *Język Polski* LII, z. 3, s. 229–240.
- TREDER J., 1996, Ocena drugiej części *Słownika* Stefana Ramuła w opracowaniu Haliny Horodyskiej, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 33, s. 347–367.
- TREDER J., 2003, *Słownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego* jako słownik... praktyczny, w: S. Ramułt, *Słownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego*, Gdańsk: Czec, s. 7–17.